

Uloga lutke u odgoju i obrazovanju djece predškolske dobi

Osmanbašić, Ema

Undergraduate thesis / Završni rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:620824>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-01-04**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA
ODGOJITELJSKI STUDIJ

Ēma Osmanbašić

Uloga lutke u odgoju i obrazovanju djece predškolske dobi

Završni rad

Zagreb, rujan, 2023.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA
ODGOJITELJSKI STUDIJ

Ema Osmanbašić

Uloga lutke u odgoju i obrazovanju djece predškolske dobi

Završni rad

Mentor rada:
Dr. sc. Maša Rimac Jurinović

Zagreb, rujan, 2023.

Sažetak

Tema ovog rada je uloga lutke u odgoju i obrazovanju djece predškolske dobi. Cilj ovog rada je pokazati koliko važnu ulogu imaju lutke, a samim time i lutkarstvo, u predškolskom odgoju i od kakve sve koristi može biti u rukama djece i dobro obrazovanog odgojitelja. Lutkarstvo postoji dugi niz stoljeća i lutke su korištene u raznim vrstama kazališta. Ono istovremeno ujedinjuje razne vrste umjetnosti (ples, dramu, književnost i glazbu) te potiče stvaralaštvo i maštu. Makar ova grana umjetnosti ne poznaje dobne granice u jednom trenutku je usmjerila svoje djelovanje od šire publike prema djeci te je ovih dana većina lutkarskih predstava namijenjena upravo njima. Pošto su namijenjene samo njima, djeca će lutkarskim izvedbama pridavati veću pažnju, kroz njih će više naučiti, a lutku će više slušati. Lutka u rukama animatora postaje produljenje njih samih. U samim rukama djece lutke će im pomoći da se izraze, da razvijaju svoj govor i da se nose sa svim svojim emocijama i teškim situacijama. Lutka potiče kreativnost i maštu djece. Odgojitelj zato mora omogućiti odlazak na razne lutkarske predstave. Također mora poticati rad i igru sa lutkama te biti uzor koji će pokazati važnost lutke.

Ključne riječi: lutka, lutkarstvo, dijete, odgojitelj, igra

Summary

The topic of this paper is the role of a doll and puppet in the upbringing and education of preschool children. The aim of this paper is to show the important role puppet play, and therefore puppetry have in preschool education and how useful it can be in the hands of children and a well-educated educator. Puppetry has existed for many centuries and puppets have been used in various types of theater. It simultaneously unites various types of art (dance, drama, literature and music) and encourages creativity and imagination. Although this branch of art knows no age limits, at one point it directed its activity from a wider audience to children, and these days most puppet shows are intended for them. Since they are intended only for them, children will pay more attention to puppet performances, they will learn more through them and they will listen to the puppet more. A doll and a puppet in the hands of animators becomes an extension of themselves. In the hands of children, dolls and puppets will help them to express themselves, to develop their speech and to deal with all their emotions and difficult situations. Puppet encourages children's creativity and imagination. Therefore, the educator must make it possible to go to various puppet shows. They must also encourage work and play with puppets and be a role model that will show the importance of a puppet.

Key words: doll, puppet, puppetry, child, preschool educator, play

Sadržaj

1. UVOD	1
2. O LUTKARSTVU	2
2.1. Razvoj lutkarstva.....	2
2.2. Lutka.....	3
2.3. Animator i animacija lutke.....	4
2.4. Tekst, glazba i scenografija.....	4
3. VRSTE LUTAKA.....	7
3.1. Ručne lutke	7
3.1.1. Ruke kao lutke.....	8
3.1.2. Prstne lutke.....	8
3.1.3. Zijevalice	8
3.1.4. Mimičke lutke	9
3.1.5. Ginjol.....	9
3.2. Štapne lutke	10
3.2.1. Plošne lutke.....	10
3.2.2. Javajke	11
3.3. Lutke na žici.....	11
3.4. Kazalište sjena	12
3.5. Stolne lutke	12
3.6. Kazalište predmeta	13
3.7. Maske	14
4. LUTKE U VRTIĆU	15
5. LUTKA U RUKAMA ODGOJITELJA.....	17
5.1. Poticanje kreativnosti	20
5.2. Poticanje samostalnosti	21
5.3. Poticanje socijalne kompetencije	21
5.4. Poticanje emocionalnog razvoja	22
5.5. Uloga lutke u nošenju s agresijom	23
5.6. Uloga lutke u nošenju sa strahom	24
5.7. Uloga lutke u nošenju s teškim situacijama	24
5.8. Razvoj govornog stvaralaštva	25
6. ZAKLJUČAK.....	27
7. LITERATURA.....	29

1. UVOD

Najvažnije u djetetovom životu je igra. Kroz nju istražuje svijet u kojem se nalazi, uči o njemu, ispituje svoje granice i razvija maštu. U toj igri djeca se često koriste raznim igračkama i predmetima, stvarnim i zamišljenima. Važan sudionik u igri je i lutka. Ona ima veliku ulogu u djetetovom životu. Za dijete, lutka je zamjena za živu osobu s kojom se povezuje tijekom igre. Nju on sam oživljava i upravlja njome. Lutka je djetetov prijatelj kojem može reći sve svoje tajne i brige i s pomoću nje izražava sebe, svoje želje, ideje, ali i probleme i strahove drugima. Uz nju se dijete osjeća sigurno. Uz pomoć lutke dijete može stvoriti svijet u kojem će se moći nositi te možda pomiriti s određenim teškim životnim situacijama poput problema u obitelji, smrti drage osobe, anksioznosti itd.

Predmet i cilj rada je prikazati koju ulogu lutka i lutkarstvo imaju u odgoju i obrazovanju djece i zašto bi ju odgojitelji trebali češće koristiti u svojem radu. Prema Ivon (2010) uz pomoć lutke odgojitelji mogu bolje razumjeti dijete, lakše mu pristupiti i započeti razgovor. Isto tako, navodi kako se s lutkom dijete lakše otvara i pristupa ostaloj djeci te uči o pravilnom ponašanju. Uz sve to igra lutkom uveliko utječe na razvoj socijalnih i emocionalnih kompetencija, razvija govor i maštu.

Rad se sastoji od šest velikih poglavlja i popisa literature. U prvom poglavlju ću dati kratki pregled o lutkarstvu. Poglavlje ima četiri manja poglavlja u kojima ću opisati razvoj lutkarstva, objasniti što su lutke, animator i važne elemente lutkarske predstave poput teksta, glazbe i scenografije.

U drugom ću poglavlju opisati koje sve vrste lutaka postoje i kako se sve dijele, nakon toga ću opisati sve lutke koje su pogodne za rad s djecom i objasniti zašto. Poglavlje će sadržavati sedam manjih poglavlja, s time da će ručne lutke i štapne lutke imati dodatna potpoglavlja.

U trećem poglavlju ću opisati zašto su lutke važne u vrtiću te ću dodati istraživanja koja dokazuju pozitivne aspekte korištenja lutaka u predškolskom odgoju. U četvrtom i petom poglavlju ću objasniti zašto i na koje sve načine može odgojitelj koristiti lutku u odgojno-obrazovnom procesu te ponuditi vlastiti pregled kategorija u kojima koje lutka pomaže djeci. U zaključnom poglavlju ponudit ću zaključna promišljanja i smjernice za implementaciju lutke u svakodnevni rad odgojitelja.

2. O LUTKARSTVU

Županić Benić (2019) definira lutkarstvo kao scensku umjetnost koja je slična glumačkom kazalištu, osim što ima posrednika između glumca i publike. Taj posrednik je temeljno izražajno sredstvo ove umjetnosti. Ono je neživi objekt koji često nalikuje nekoj vrsti ljudske ili životinjske figure te se naziva lutkom. Njima manipulira čovjek koji se zove lutkar ili animator. Županić Benić (2019) također navodi kako je ovo umjetnost koja povezuje glazbu, dramu, ples i književnost te nudi razne mogućnosti kreativnog izražavanja odraslima i djeci. Prema Pokrivki (1985), od svih grana scenskih umjetnosti lutkarstvo je najpogodnije za prikazivanje čudesnih prizora i bajki. Zbog toga je kazalište lutaka vrlo blisko djeci i najviše se s njima povezuje. Kada djeca rade na lutkarskoj predstavi svladavaju tehnike izrade lutaka, animaciju lutaka, upoznaju se sa tekstom, glumom i improvizacijom. Ujedinjuju sve vještine u prostoru za igru uključujući monolog, dijalog, ples i pantomimu. Prema Delaš i Vukonić-Žunić (2009) čar lutkarstva je to što uvijek i iz početka daje svakom djetetu mogućnost nove i bolje kreacije.

2.1. Razvoj lutkarstva

Lutkarstvo se danas smatra kao umjetnost namijenjena samo djeci, no zapravo, ono je umjetnost namijenjena svima i to se može vidjeti tijekom njezine povijesti. Ono je vrlo stara umjetnička forma koja je nastala prije 4000 godina. Lutke su se, zajedno s maskama, koristile u religijskim ritualima i u magijske svrhe. „Lutka je vrlo stara. Civilizacijski potječe iz pradavnih vremena, kada je prijateljevala s maskom, neki smatraju da je i nastala iz nje. I maska i lutka služile su da bi se ovladalo demonima, onima u čovjeku i onima vani, da bi se sakrilo, preobrazilo, steklo moć i djelovalo“ (Bastašić, 2014: 23).

Već od samog početka, lutke su imale čarobne moći. S vremenom su izgubile svoju demonsku snagu, ali su zadržale liričnost i humor. Delaš i Vukonić-Žunić (2009) navode kako su se prve lutke pojavile u Egiptu. Bile su to drvene lutke na žici čijom animacijom se mogla prikazati radnja miješanja kruha. Lutke od gline i bjelokosti, koje su se isto upravljale žicom, pronađene su u egipatskim grobnicama. U staroj Grčkoj su pronađeni najstariji pisani zapisi o lutkarstvu u djelima Herodota i Ksenofonta (Jurkowski, 2005a). Daleki istok zauzima posebno mjesto kada se govori o razvoju lutaka i lutkarstva. Upravo od tamo potječu mnoge vrste lutaka koje i dan danas susrećemo u kazalištu, poput lutke sjene i štapne lutke.

Prve predstave su bile isključivo u religijske svrhe, no s vremenom su se krenule pojavljivati i one svjetovnog karaktera. Predstave su se izvodile na dvoru, na trgovima i

ulicama, a lutke prikazuju ljudske, životinjske i mitološke likove. Predstave su se izvodile prilikom važnih događaja u obiteljskom životu poput rođenja djeteta, vjenčanja i smrti (Jurkowski, 2005a). Prema Delaš i Vukonić-Žunić (2009) u Europi je lutkarstvo gotovo nestalo nakon pada Rimskog Carstva. Navode kako Crkva na početku nije prihvaćala lutke, no u srednjem vijeku, kada se osjetila potreba da se pokrenu božanstva, lutke su ponovno oživjele. Osim prizora iz Biblije, lutkarske predstave su krenule dočaravati socijalnu i političku dimenziju društva. Popularna su postala putujuća kazališta koja su zabavljala narod po sajmovima.

Tijekom 20. stoljeća lutka je postala predmet estetskih razmatranja te je osigurala stalno mjesto u svijetu kazališta. Tada je lutkarsko kazalište svoju djelatnost usmjerilo na dječju publiku. Sadržaj i tematika predstava se proširio i lutkarski govor se obogatio. Pronašle su se jedinstvenosti u pokretu i govoru lutaka te se glazbi pridaje sve veća važnost (Jurkowski, 2005b).

Prve javne lutkarske predstave u Hrvatskoj, i to na hrvatskom jeziku, pojavile su se tijekom Prvoga svjetskog rata u kući obitelji Deželić dok su se prva profesionalna kazališta otvorila tek nakon Drugoga svjetskog rata započevši u Splitu 1945. godine (Jurkowski, 2005b). Nakon njega je utemeljeno zagrebačko kazalište 1948. godine. Dječje kazalište Osijek, koje je otvoreno 1950., osnivač je jedinog hrvatskog nacionalnog festivala lutaka zvano Susret lutkarskih kazališta Hrvatske ili skraćeno SLUK (Jurkowski, 2005b). Kada se govori o lutkarstvu i lutkarskim predstavama trebamo definirati i samu lutku, što je tema sljedećeg poglavlja.

2.2. Lutka

Prema Županić Benić (2019) lutka podrazumijeva bilo koju figuru namijenjenu dječjoj igri, bila ona lutka igračka (beba, plišani medo), modna lutka koji vidimo u izlogu, porculanska ili scenska. Ono je sveprisutan predmet u čovjekovu životu. Kada se govori o lutki namijenjenoj lutkarskoj predstavi onda se govori o scenskoj lutki. Prema Kroflin (2020) scenska lutka je trodimenzionalna figura koja može biti posebno izrađena, običan predmet ili neki dio ljudskog tijela. Nastaje iz mašte te čarolijom lutkarskog umijeća oživi i potom nas odvodi u svijet mašte. Naravno, da bi lutke postale scenskim moraju ispuniti određene uvjete. Moraj biti obogaćeni znakom, pokretom i govorom koji ne treba nužno biti verbalan (Pokrivka, 1985).

Scenske lutke i obične lutke omogućuju nam da postanemo netko drugi, vidimo svijet kroz tuđe oči, da se sakrijemo ili da se otvorimo. U sebi sadrže mnoge priče te pobuđuju u

ljudima razne emocije, od radosti i sreće do ljutnje i tuge. Lutke se mogu napraviti od raznih materijala, kartona, papira, čarapa, spužvi ili možemo iskoristiti bilo koji predmet nadohvat ruke te vlastito tijelo. „Scenska lutka može učiniti bezbroj radnji koje su neizvedive u realnosti. Lutke mogu letjeti, nestajati, smanjivati se, lutke životinje govore ljudskim glasom, predmeti počinju *misлити* i *osjećati*“ (Pokrivka, 1985: 9). Sa lutkama nema ograničenja, sve dok imamo maštu. Dakle, lutka može biti bilo što. No, što je bitno kako bi predmet postao lutka? Svakako jedan od ključnih elemenata je animator ili lutkar i vještina animacije kojom se daje život predmetu.

2.3. Animator i animacija lutke

Animator ili lutkar je osoba koja upravlja svijetom lutaka. On ju animira. Riječ animirati dolazi od latinske riječi *animare* što znači oživjeti. Animator lutki udahnuje život. Pokrivka (1985) kaže kako je lutka bez animatora samo prazna forma i da samo pomoću lutkara dobiva scenski život. Animator daje lutki pokret i glas, stoga on mora srasti sa svojom lutkom, promatrati ju i upoznati. Animator zamišlja kako bi lutka reagirala u određenim situacijama i prema određenim likovima. Mora se stvoriti suodnos između njega i lutke. Tek tada njegovi pokreti, prsti, ruke i glas daju pravi život lutki (Delaš i Vukonić-Žunić, 2009). Dok traje predstava animator i lutka neraskidivo su povezani. Animator može upravljati lutkom tako da je ispod nje, iznad nje ili iza nje. Uz to može upravljati lutkom izravno, tako da mu je smještena direktno na ruku, neizravno, tako da pokreće lutku putem štapa ili žice, i kombinirano (usp. Županić Benić 2019, Kroflin 2020). Koliko ima lutaka i lutkara toliko ima načina animacije. Svaka lutka zahtijeva svoj vlastiti karakter i način animacije. Važno je samo obratiti pozornost o tome kakav je stil, tijek i ritam predstave kako bi animacija bila usklađena. Kada se govori o animaciji u kontekstu izvedbe, važno je spomenuti još tri elementa – tekst, glazbu i scenografiju.

2.4. Tekst, glazba i scenografija

Ova tri elementa su vrlo važna za stvaranje dobre lutkarske predstave. Tekst je najvažniji. Bitno je dobro prilagoditi tekst za predstavu. Taj proces nazivamo dramaturgijom. Važno je znati tko nam je publika i prema tome prilagoditi tekst. U slučaju lutkarske predstave publiku vrlo često čine djeca. Zbog toga tekst predstave mora biti jasan. Glavna misao djela treba djeci biti bliska i prepoznatljiva te jasno izražena tijekom predstave. Dijalozi i monolozi trebaju imati određeni ritam i duljinu. Riječi se pomno biraju i služe samo kako bi se izreklo ono najvažnije, a svaki višak riječi može potisnuti lutkarsku igru. Treba održavati ravnomjernu

izmjenu napetosti i smirenja, očekivanog i neočekivanog. Uz sve to treba još paziti na ljepotu jezika i način govorenja (Delaš i Vukonić-Žunić, 2009).

Nakon teksta u lutkarskim predstavama veliku ulogu ima glazba. Ona uveliko djeluje na gledatelja te može pridonijeti snažnijem doživljaju lutaka na sceni. Glazba može biti ukomponirana u radnju. Tada lutke pjevaju, plešu ili se kreću u ritmu glazbe. Animatori se mogu pridružiti u pjevanju. To potakne i publiku da zapjevaju ili prate pljeskanjem. Glazba prati zbivanja radnje, koristi se kako bi se osjetio dramski naboj te najavljuje zaplete i rasplete. Pomaže publici i glumcima da se užive u predstvu. Kada u predstavi nema teksta tada glazba postaje suigrač lutkama na pozornici. Zvuk u lutkarskom kazalištu može biti praćen glazbenim instrumentima ili reproduciran. Važno je da glazba bude prikladna predstavi i da ne naglašava i sputava animatore (Delaš i Vukonić-Žunić, 2009).

Zadnji element za dobru lutkarsku predstavu je scenografija. Nikola Batušić (1991) objašnjava scenografiju kao umjetnost likovnog opremanja scenskog prostora. Ono je bitna odrednica općem dojmu gledatelja. Pokrivka (1985) navodi kako je u prošlosti scenografija trebala biti realistična, to jest morala je stvoriti iluziju stvarnosti. U današnje vrijeme je više stilizirana i nema nepotrebnih detalja. Tvrdi da ako je pozornica previše razigrana, šanse su da će se lutke izgubiti u njoj. Važno je da vlada ravnoteža. Smisao scenografije je da upotpuni osobine lutke. Prostor za predstavu i igru čine pozornica i paravan. Oni se mogu pomicati i kombinirati na razne načine. Prema Delaš i Vukonić-Žunić (2009) kada se predstave vode bez paravana i dekora onda se to naziva „crnim teatrom“. Predstave se znaju temeljiti na igri svjetla i sjene. Pošto je pozornica lišena nepotrebnih dekoracija i ima puno slobodnog prostora za igru i kretanje uvodi se mizenscena. To je važna estetska komponenta uz lutku. Njezin zadatak je da rasporedom i kretanjem lutaka istakne i da smisao scenskim događajima. Delaš i Vukonić-Žunić također navode kako je lutkarska mizenscena jednostavna i jasna te prati prirodan tijek zbivanja na sceni. U radu s djecom za stvaranje scenografije može se sagraditi mali paravan ili se koristiti ono što imamo u okolini poput stolaca, klupa, dječjih uradaka, panoa i kutija.

Sve navedeno su bitni elementi lutkarske predstave. Međutim, mora ih poznavati i odgojitelj kako bi ih koristio u svome neposrednom odgojno-obrazovnom radu u vrtiću, neovisno koristi li se njima u postavljanju malih lutkarskih etida, nešto ambicioznijih predstava ili kako bi djeca nešto, uz pomoć lutke, naučila. O tome će više riječi biti kasnije u radu. U sljedećem poglavlju detaljnije će se baviti vrstama lutaka. Kratko će ih opisati i navesti njihove

bitne karakteristike. Uz to, dat ću kratak osvrt o primjenjivosti određene vrste lutke u radu s djecom vrtićkog uzrasta.

3. VRSTE LUTAKA

Kako postoji mnoštvo lutaka tako postoji i više njezinih podjela. U ovom dijelu ću se osvrnuti na podjele domaćih autorica. Pokrivka (1985) je lutke podijelila u dvije skupine, marionete i ručne lutke (čiji su glavni predstavnici ginjol i javajka). Među ručne lutke ubraja i specifične vrste kao što su gigantske, mimičke, plošne i lutke na prstima. Također navodi specifične oblike scenskih lutaka poput lutki sjena i trik-lutki koje se koriste u crnom kazalištu¹. Županić Benić (2019) podijelila je lutke u četiri kategorije, ovisno o načinu pokretanja: ručne lutke (među kojima spadaju ginjoli i zijevalice), lutke na štapu ili javajke, lutke na koncima ili marionete i lutke za kazalište sjena. Kroflin (2020) je u svojoj knjizi podijelila lutke na ručne, marionete, štapne, stolne, lutke za kazalište sjena, predmeta i crno kazalište. Usput je istaknula tri uobičajene podjele koje se koriste. Prva podjela je prema položaju animatora, upravlja li lutkom odozdo (ginjoli i štapne lutke), odozgo (marionete), odostraga ili sa strane (stolne lutke). Druga podjela je prema metodi kontrole lutke: izravna (ginjoli, prstne lutke i zijevalice), neizravna (štapne lutke i marionete) i kombinirana. Treća podjela je prema volumenu kada lutke mogu biti plošne ili punog volumena.

Postoji mnogo inačica lutaka, napravljene su od različitih materijala ovisno o njihovoj namjeni, obliku i načinu upravljanja. Lutke mogu biti izuzetno složene ili vrlo jednostavne konstrukcije. No, nisu sve lutke primjerene za rad s djecom i o tome će više biti riječ u nastavku rada. Odlučila sam na podjelu lutaka prema Kroflin (2020) s obzirom na to što je ona dala najširi pregled scenskih lutaka u svojoj knjizi *Duša u stvari*. Opisat ću samo one koje se najviše koriste u radu s djecom ili smatram kako bi se trebale koristiti te ću proširiti sa određenom vrstom lutaka koju ubraja Breda Varl (2001b), a to su maske. Scenske lutke koje se najviše koriste u radu s djecom i u vrtićima su sljedeće: ručne lutke, štapne lutke, lutke na koncu, stolne lutke i maske. Uz to postoji posebna vrsta kazališta koja se provodi u vrtićima, a to su kazalište predmeta i kazalište sjena. Varijacije u izradi ovih lutaka i njihova animacija su beskrajne.

3.1. Ručne lutke

Ovo je lutka koja se nalazi na ruci to jest dlanu animatora i pokreće se izravno njegovim pomicanjem prstiju, dlana ili cijele ruke, dok je sam skriven iza paravana. Ova lutka je najživahnija od svih lutaka, može se brzo micati pozornicom i vrlo je gipka. Sastoji se od glave i trupa. Trup je istodobno lutkina odjeća i ono je izrađen kao rukavić koji se stavlja na ruku. Glava je nataknuta na jedan prst, najčešće kažiprst, a ostali prsti, dlan i podlaktica su osnova za

¹ Ovo je vrsta kazališta koju karakterizira selektivna uporaba svjetla. Umjesto paravana tama pokriva animatore, dok su precizno osvijetljeni samo objekti koje publika treba vidjeti. Kroflin (2020).

lutkino tijelo (Varl 2000a). U ove lutke ubrajamo ruke kao lutke, prstne lutke, mimičke lutke, zijevalice i ginjole. Smatram kako su ove lutke prikladne za djecu svih uzrasta.

3.1.1. Ruke kao lutke

Kada ljudske lutke, bez ikakvih dodataka ili posrednika, funkcioniraju kao scenske lutke to su onda ruke kao lutke. Još se zovu lutke-ruke ili ruke-lutke. Ruka postaje lutka kada se odvoji od animatora, kada ju animator osjeća kao nešto „izvan sebe“ iako ju sam pokreće. Pokretom lutka oživi, dobiva karakter te može prenositi čovjekova emotivna stanja i psihološke nijanse raznih emocija (Kroflin, 2020). Same gole ruke bez rekvizita mogu impresivno djelovati na gledaoce i biti sve što možemo zamisliti. Od životinja i biljaka do ljudskih likova i ljubavnika. Smatram kako korištenjem ruke kao lutke potičemo djecu da razvijaju finu motoriku prstiju i budu kreativni u učenju i stvaranju raznih pokreta ruku.

3.1.2. Prstne lutke

Ovo su lutke koje se samo nalaze na prstu. Postoji još naziv prstolutka. Prema Kroflin (2020) dijele se na dvije vrste ovisno o tome kako su prsti okrenuti. Ako su prsti okrenuti prema gore lutka može biti nacrtana na prstu ili nataknuta na njega. Kada je lutka nacrtana može se nacrtati samo lice, ali i dodatci poput kose te razni odjevni predmeti. Lutke koje se nataknu na prst su vrlo jednostavne te se mogu izraditi od papira, tkanine ili spužve. Za obje lutke vrijedi isto pravilo, a to je kako jedan prst predstavlja jednu lutku. Ove lutke se koriste kada se želi pokazati mnoštvo istih likova poput gnijezda ptičica ili roj pčela.

Kada su prsti okrenuti prema dolje oni tada čine noge lutke (kažiprst i srednji prst), dlan je tijelo lutke, palac i mali prst mogu činiti ruke lutke, a na ručnom zglobu se nalazi glava. Ovim prstnim lutkama je uvijek potrebna podloga. Prstolutke su vrlo pogodne za rad s djecom u vrtiću. Prema Passmore-Godfrey (2005) one su najmanje od svih lutaka stoga djeci predstavljaju najmanju opasnost. Njima možemo pjevati pjesmice, učiti nazive prstiju i razvijati finu motoriku. Kroflin (2020) tvrdi kako djecu jako veseli kada odgojitelj priredi igricu prstima, naslika lica na njima i stvori malu osobu koja govori, pleše i pjeva. Pošto ove lutke zahtijevaju malen prostor, a time i manju publiku, može se brzo stvoriti toplu, intimnu i interaktivnu atmosferu.

3.1.3. Zijevalice

Ovo je ručna lutka čija je glavna osobina jako, naglo i izražajno otvaranje usta (Kroflin, 2020). Glava lutke se navlači na animatorovu ruku kojom onda izravno otvara i zatvara lutkina usta. Lutka se navlači na ruku poput rukavice te se u donjoj čeljusti nalazi palac, a u gornjoj

čeljusti svi ostali prsti. Ove lutke se koriste kada je govor najvažnija osobina lika ili kada ono nosi najveću poruku.

Prema Bredi Varl (2001a) vrlo je važno da se čeljust pomiče promišljeno jer automatizam vrlo brzo ovu animaciju može pretvoriti u banalnost. Najjednostavnije lutke zijevalice se rade od obične čarape te se zbog toga nekada zovu lutka-čarapa ili *sock puppet* na engleskom. Zijevalice mogu i ne moraju imati tijelo. Ako nemaju tijelo ruka je samo prekrivena tkaninom. Ako imaju izrađeno tijelo, ruke i noge, tada animator drugom rukom mora njima animirati bilo to sa ili bez vodilica. Ove lutke imaju neproporcionalno velika usta koja omogućuju dobru animaciju tijekom govora i često se koriste u prikazivanju životinja ili izmišljenih bića. S obzirom na to da djeca vole upravo takve likove s kojima bi mogli dijeliti prijateljske osjećaje, ove lutke su idealne za njih (Županić BeniĆ, 2019).

Smatram kako, gledajući pokrete lutke zijevalice i način otvaranja usta, djeca mogu shvatiti kako se govorit. Vizualno povezuju pokret ruke sa jačinom i brzinom govora. Ako je mali otvor lutke govori se tiho, a ako se jako otvore usta govori se glasno. Isto tako primjećuju brzinu govora ovisno otvaraju li se usta brzo ili sporo.

3.1.4. Mimičke lutke

Ove lutke gotovo su istoznačnice lutkama zijevalicama. Animator lutki izravnom animacijom daje mimiku. Napravljena je od mekanog materijala koji joj omogućuje mimiku. Zahvaljujući tome lutka može praviti razne grimase, žvakati, gristi, pljuvati i slično (Kroflin, 2020).

3.1.5. Ginjol

Prema Pokrivki (1985) ovo je glavni predstavnik ručne lutke. Sama lutka podsjeća na rukavicu od tri prsta koja se navlači na animatorovu ruku kojom ju on pokreće izravno odozdo. Lutka se izrađuje prema ruci animatora. Palac animatora uvijek ide u jednu lutkinu ruku dok se ostali mogu rasporediti na različite načine. Tako prema Kroflin (2020) kažiprst može držati glavu, a mali prst drugu ruku ili kažiprst i srednjak mogu držati lutkinu glavu dok prstenjak i mali prst čine drugu ruku. Ovisi o obliku ginjola i što animator više preferira. Upravo ti prsti omogućuju razne pokrete glavom.

Tijelo ginjola čini animatorova ruka u lutkinom kostimu. Kostim lutke je isti naprijed i odostraga te je važno da ne sadrži veliku količinu tkanine koja bi mogla ograničiti njezine pokrete. Nekada ginjoli znaju imati noge, no većinom nisu pokretne već samo vise iz pojasa. Animiraju se samo zamahom lutke. Ruke ginjol lutke čine rukavi haljine za koje su pričvršćeni

dlanovi. Animator rukama lutke može pljeskati, mahati te primati i pomicati rekvizite raznih veličina (Kroflin, 2020).

Pošto su ove lutke vrlo jednostavne za napraviti i animirati vrlo su voljene među djecom i mogu se naći u svim vrtićima (Varl, 2000a). Županić Benić (2019) također tvrdi kako je ova lutka jako voljena jer djeca pri animiranju imaju potpunu kontrolu nad lutkom te se mogu nesputano uživjeti u lutkarsku igru.

3.2. Štapne lutke

Ovdje pripada svaki predmet koji je nataknut na štap i kojeg pomoću tog štapa ili vodilice pomičemo i animiramo odozdo. Danas se ovaj tip lutke jako često upotrebljava diljem svijeta, pogotovo u predškolskom odgoju. Razlog tome je što je lutka jednostavna za napraviti i animirati (Varl, 1999a).

Animator može lutku držati iznad glave, dok je sam skriven paravanom ili ispred sebe uz prsa, no uvijek se drži odozdo. Štapne lutke mogu biti punog volumena. Takva lutka može imati jedan nosivi štap, čemu u radu s djecom najčešće služi kuhača. Lutke punog volumena sa dva nosiva štapa često se koriste za stvaranje i pokretanje životinjskih likova. Tada je jedan štap umetnut u glavu lutke, a drugi u trup. Važno je da štap koji pokreće glavu bude dulji od onoga koji pokreće trup. Osim punog volumena, štapne lutke mogu biti plošnog volumena, a postoji i jedna posebna vrsta zvana javajka (Kroflin, 2020).

3.2.1. Plošne lutke

Ove lutke su u osnovi jednake štapnim lutkama punog volumena, samo što su plošne. Njihovo je tijelo sasvim ravno ili u niskom reljefu. Mogu biti izrađene u jednom komadu bez pokretnih dijelova, sa pokretnim dijelovima bez posebnih vodilica, kada im se udovi pokreću automatski kako se lutka pokreće, te na jednom nosivom štapu s dva štapića kojima se pokreću ruke (Kroflin, 2020).

Sve ove plošne lutke su jednostavne za izraditi i koriste se u radu s malom djecom. One pomažu u poboljšanju vizualne osjetljivosti i orijentacije u prostoru. Lutka se može izrezati iz papira ili kartona i obojati sa obje strane, a samo odlučimo hoće li se sa obje strane vidjeti prednji dio lutke ili i stražnji. Tada je pri animaciji važno paziti kako pomičemo lutku kako ju ne bismo previše okrenuli i izgubili iz vida gledaoca (Varl, 2000b).

3.2.2. Javajke

Ovo je posebna vrsta štapne lutke punog volumena. Uz nosivi štap koji je fiksiran unutar glave te prolazi kroz trup lutke ima još dvije vodilice za svaku ruku. Kod ove lutke ruke su dugačke i savitljive u zglobovima. Vodilice prolaze kroz donji brid šake i pričvršćene su na sredini dlana ili za zglob dlana. Animator se nalazi iza paravana i animira ju odozdo. Tada u jednoj ruci drži nosivi štap dok drugom animira obje ruke zahvaljujući vodilicama. Osim ruku može se okretati i glava javajke (Županić Benić, 2019).

Smatram kako je ova lutka zanimljiva djeci za animirati i izraditi. Sam proces izrade može biti kompliciran stoga je najbolje ili pojednostaviti mehanizam lutke ili ga raditi s djecom starije vrtićke dobi.

3.3. Lutke na žici

Lutke koje pokreću konci također se nazivaju marionetama. To su tehnički najzahtjevnije od svih vrsta lutaka. Slične su osobama i životinjama u prirodi, zadržani su njihovi pravi omjeri te imaju sve udove i glavne zglobove koji su pokretni (Varl, 1999b).

Marionete se sastoje od figure pokretnih udova, niti konca i kontrolnog mehanizma za koji su pričvršćeni konci i kojima animator upravlja lutkom. Marionetu odlikuju profinjeni i spori pokreti. Animator pomicanjem konca omogućuje da lutka hoda, klima glavom, saginje se, skače, a sve te mogućnosti kretanja čine marionetu najsličniju živom biću.

Prema Kroflin (2020) postoje dvije osnovne vrste marioneta: one koje se pokreću isključivo žicama i one koje imaju barem jednu žicu ili štap. Opisuje kako su kod prve vrste marionete konci povezani za glavu, što je glavni konac, ramena, donji dio tijela, koljena i ruke. Postoje i dodatni konci koji omogućuju još finije pokrete koji se mogu nalaziti na čelu, vratu, stopalima i petama. Može svaki prst imati svoj konac čime onda lutka može uhvatiti rekvizit. Što je više konaca to je pokretljivost veća, no posao animatora je zahtjevniji. Druga vrsta marioneta, koja je na štapu ili žici, se naziva sicilijanka. Naziv je dobila po posebnom lutkarskom žanru koji je nastao na Siciliji. Ova marioneta je vođena barem jednom čvrstom vodilicom. Zbog težine same lutke ta vodilica je kratka i čvrsta. Ona može biti pričvršćena za lutkinu glavu ili biti upletena u leđa. Prema Bredi Varl (1999b) ta vodilica, bila ono žica ili štap, mora prolaziti iza glave do ručke tako da ne ometa kretanje glave.

Animator mora biti vrlo jak, pošto je lutka najčešće napravljena od drveta, dobro obučen i strpljiv kako bi mogao upravljati marionetom. Tijekom izvedbe on može i ne mora biti vidljiv.

Kada je vidljiv, to jest kada je na istoj razini sa marionetom, tada su konci kraći. Što je animator manje vidljiv, time su konci dulji i veće su šanse za zaplitanje konaca (Kroflin, 2020).

U vrtiću za izradu marionete se mogu koristiti jednostavni i lakši materijali od drveta. Smatram kako je izrada i animacije marionete zahtjevnija, djeca se mogu zapetljati sa žicama, no može kod djece pobuditi kreativnost, a sam rad s lutkom veliku znatiželju, istraživanje i pažnju na poseban način kretanja. Djeca mogu zajednički upravljati lutkom i učiti kako raditi u grupi „Lutke na koncima su osim za izvođenje improvizacija pogodna za grupne scene kad su na ‘pozornici’ sva djeca, a mi reproduciramo glazbu uz koju djeca plešu sa svojim lutkama“ (Pandl i suradnici, 2010: 50).

3.4. Kazalište sjena

Ovo je posebna vrsta kazališta te drevni oblik pripovijedanja i zabave. Ona se također smatra pretečom filma (Pokrivka, 1985). U ovom kazalištu mogu se i ne moraju koristiti lutke, a gledatelji ne vide ni njih ni glumce izravno već kroz poluprozirni zaslon. Za stvaranje kazališta sjena potrebna su tri elementa, a to su izvor svjetlosti, objekt koji baca sjenu (lutka, neki običan predmet, animatorova ruka ili cijelo tijelo) i zaslon na koju se sjena baca (Kroflin, 2020). Zaslon je okrenut prema publici. Iza njega se nalazi svjetlo i objekti koji se stavljaju između tog svjetla i zaslona. Pomicanjem nekog predmeta između jakog izvora svjetla i zaslona stvara se igra svjetla i sjene, što je upravo poseban draž ovoga kazališta.

Od lutaka se najčešće koriste plošne lutke. Mogu se koristiti samo ruke s kojima se stvaraju razne siluete životinja. Upravo su one najstariji oblik kazališta sjena. Njima se mogu pridodati razni predmeti poput rupčića, što se koristilo u hrvatskim folklornim igrama, ili neki drugi dio tijela. Kada se koristi cijelo tijelo ono može ili zadržati svoj ljudski lik ili ga raznim položajima i u skupini drugih ljudi potpuno transformirati u nešto novo. Glazba često prati ovu predstavu. Izvor svjetlosti koji se koristi može biti prirodan (svijeće, baklje), umjetan, statičan i pomičan. Može se koristiti više izvora svjetlosti čime se stvaraju zanimljivi efekti (Kroflin, 2020).

Zbog svega opisanog kazalište sjena je vrlo zanimljivo djeci. Prikazuje priču na potpuno novi način i daje puno prostora za igru i istraživanje. Prema Kroflin i Majaronu (2004) sjene predstavljaju poetičan i nestvaran svijet koji pomaže djeci u prevladavanju raznih strahova.

3.5. Stolne lutke

Stolnim je lutkama potrebna podloga po kojoj se kreću. Ta podloga, kao što samo ime kaže, će najčešće biti stol, no ne mora uvijek biti. Lutke se mogu kretati po podu, po podlogama

različite veličine i visine, po zraku ili vodi. Kod ovih lutaka je važno i to kako su u cijelosti vidljive (Kroflin, 2020).

Nema paravana koji sakriva neki dio lutke. Animator je na istoj razini s lutkom, također vidljiv, često odjeven u manje uočljivu odjeću te ju animira odostraga ili sa strane. Može ih animirati izravno, neizravno ili kombinirano. Animacija je izravna kada animator lutku pomiče svojom rukom ili mu je ruka unutar lutke. Animacija je neizravna ako lutku pomiče uz pomoć štapova ili žica. Ako lutku pomiče djelomično sa štapićem, a djelomično tako da ju uhvati vlastitom rukom, tada je riječ o kombiniranoj animaciji. Kombinirana animacija se koristi kada je stolna lutka punog volumena i vrlo pokretljiva te zahtjeva više animatora (Kroflin, 2020).

Podloga na kojoj se lutka kreće može bit uređena, kako bi se bolje očarala priča ili prazna, pokrivena tkaninom. Važno je da animator zna pravilno i vješto pokrenuti lutku i biti u sinergiji s njom. Lutke mogu biti jednostavnije, stilizirane i manje pokretne, tako da više nalikuju dječjim igračkama, a pomiču se kao šahovske figure na podlozi (Kroflin, 2020). Smatram kako su upravo zbog toga stolne lutke jako zabavne djeci. Osim lutaka djeca mogu urediti i napraviti scenografiju pomoću čega će se bolje uživjeti u igri ili prepričavanju priče.

3.6. Kazalište predmeta

Ovo je vrlo mlada vrsta lutkarskog kazališta koja se pojavila tek u 20. stoljeću. „U kazalištu predmeta se ne koriste figurativne lutke, već predmeti koji se prepoznaju kao stvari iz svakodnevnog, izvankazališnog života“ (Kroflin, 2020: 167). Ovdje se ubraja kazalište materijala i animacija dijelova tijela. Smatra se vrstom kazališta stolnih lutaka jer je način animacije isti, a podloga može biti stol po kojem se predmeti pomiču uz pomoć animatora, koji im daje glas i pokret.

Objekti koji se pojavljuju u kazalištu predmeta nisu napravljeni za kazališnu namjenu već za druge svrhe. To mogu biti neoblikovani materijali poput tkanine i papira, stvari nađene u prirodi poput lišća i kamenja, ljudsko tijelo te predmeti sa nekom drugom uporabnom funkcijom poput kišobrana, četki i slično. Sami predmeti bude razne emocije u ljudima. Određeni oblik može izazvati određenu emociju. Predmeti s oštrim kutovima izazivaju nemir i tjeskobu dok okrugli predmeti smiruju. Oni kao i ljudi imaju svoje karaktere (Mrkšić, 2006). Predmet u izvedbi može ostati kao prepoznatljiva stvar iz svakodnevnog života ili se pretvoriti u nešto drugo. Tako kišobran može u jednoj predstavi zadržati svoju prvobitnu funkciju te pričati o teškom životu gdje stalno mora štiti ljude od kiše i nikoga nije briga što je on moker ili se transformirati u policajce u crnim ogrtačima ili kočiju (Kroflin, 2020).

U ovom kazalištu lutke se znaju spontano napraviti od uporabnih predmeta te se tada nazivaju improviziranim lutkama. Napravljene su od raznih predmeta iz okoline. Tako se spoji lampa, tkanina i naočale i nastane lice čovjeka ili se stavi šešir na podlakticu i podignu mali prst i kažiprst i nastane puž. Smatram kako takva kreativnost oduševljava i intrigira djecu.

3.7. Maske

Među velikim brojem lutaka, posve na kraju ubrajamo i maske. Iako nije riječ o tipičnim lutkama, maske u osnovi omogućuju animatoru isto što i lutka, da postane netko drugi i da govori kroz usta druge osobe. Ono je tajanstveni predmet koji možemo pronaći u svim kulturama te je odraz čovjekove potrebe da se sakrije ili postane netko drugi. Maske mogu zakloniti samo dio lica, cijelo lice, cijelu glavu ili cijelo tijelo. Mogu biti rađene od različitih materijala poput papira, kartona i tkanine. Možemo ju obojati, ukrasiti raznim uzorcima, učiniti da bude što zanimljivija ili da pobuđuje strah. Sama izrada maske pobuđuje jednaku kreativnost kao i njezino nošenje (Varl, 2001b).

Iz ovog pregleda može se vidjeti kako postoji mnogo vrsta lutaka i kako svaka na svoj način, uz manju ili veću prilagodbu, može biti korisna i dobrodošla u odgojno-obrazovnom procesu u vrtiću. Pregled na koje se sve načine lutka može koristiti u odgojno-obrazovnoj skupini dat ću u sljedećem poglavlju.

4. LUTKE U VRTIĆU

Dječji vrtić je mjesto igre i učenja za djecu i odrasle. Smatram kako odgojitelji mogu tijekom igre naučiti razne stvari o pojedinom djetetu, svojoj skupini i odnosima među djecom. Pronalaze nove i kreativnije načine učenja i poučavanja. Kao i djeca, odgojitelji mogu razvijati nove sposobnosti i maštu. Velika pozornost pridaje se potrebama i pravima djece. Program kurikuluma je usmjeren na dijete, potiče interakciju s vršnjacima, razvoj pozitivne slike o sebi, samostalnost i stvaralaštvo, a mnoga istraživanja su dokazala kako lutka pomaže u mnogim tim aspektima. Korošec (2019) je u provedenom istraživanju kod djece od 3 do 7 godina zaključila kako kreativna drama s lutkom pozitivno utječe na socijalno ponašanje djece i smanjuje agresivno ponašanje. Tijekom istraživanja djeca su zajednički radila na planiranju i stvaranju predstave što je pomoglo u poticanju timskog rada, komunikacije i međusobnog povjerenja. Perica (2019) je u istraživanju zaključila kako lutke imaju veliku ulogu u oblikovanju misli i osjećaja djece. Ivon (2011) u svom radu zaključuje kako lutka snažno angažira dijete, emocionalno i intelektualno te potiče kreativno izražavanje. Brèdikyte (2004) je svom istraživanju o primjeni DDL² u vrtiću zaključila kako ono potiče samostalnu dramsku igru, kreativno samoizražavanje, stimulira verbalnu aktivnost i pomaže djeci da oblikuju vlastito shvaćanje.

Lutke su izuzetno svestrane. Mogu se ponašati kao drug ili postati najbolji prijatelj djetetu. Mogu biti pomoć odgojiteljima u obrazovanju ako ih odgojitelji metodički promišljeno koriste. Lutke pozitivno utječu na vrtićko okruženje. Mogu modelirati sve vrste ponašanja i emocija, dajući djeci način povezivanja i razumijevanja niza različitih ponašanja. Osjećaji poput strpljenja, razumijevanja, prihvaćanja, samokontrole i empatije mogu se obraditi i istražiti pomoću mnogih vrsta lutkarskih igara. One su također sredstva kojima se može potaknuti pozornost ranih učenika i poboljšati im koncentraciju „Scenska lutka u dječjem vrtiću svojom profinjnom i osebnom stimulacijom dovodi dijete u stanje uzbuđenosti, ushita i razigranosti. Pokreće njegov misaoni, fantazijski i emocionalni svijet i omogućuje da dijete riječima izražava svoj sve bogatiji i složeniji intimni doživljaj svijeta“ (Pokrivka, 1985: 21).

Sve u svemu lutka na jednostavan i zabavan način poziva djecu na komunikaciju i uključuje u proces učenja. Naravno, djecu se mora postupno uvesti u svijet lutaka i lutkarstva, započevši sa jednostavnim zadacima, neograničenim vremenom i raznolikim materijalima.

² Dijaloška drama s lutkama. To je metoda kojom se uklopljuju lutke u izvođenju poznate bajke, čime se potiču razne forme dječjeg izražavanja (Kroflin, Majaron, 2004).

Kako će odgojitelj uklopiti lutku u svoj rad s djecom ovisi o njegovom interesu za ovu umjetnost. O tome ću pisati u idućem poglavlju.

5. LUTKA U RUKAMA ODGOJITELJA

Lutka, scenska ili svakodnevna, glavni je pomagač odgojitelju u radu s djecom. S njom u ruci odgojitelj postaje prijatelj kojem će se dijete lakše otvoriti (Županić BeniĆ, 2019). Lutke pomažu odgojiteljima lakše razumjeti djecu, prepoznati njihove osjećaje i probleme te omogućiti brže i zanimljivije postizanje ciljeva kurikulumu. „Upravo lutke svojom liričnošću, humorom i intimnošću čine da dječje duše ožive, da ih mi odrasli vidimo i jedni se drugima približimo“ (Bastašić, 1990: 15).

Od najranije dobi postoji emotivna povezanost djeteta s lutkom. Upravo zbog te emotivne veze, scenska lutka može biti snažno sredstvo u radu s djecom. U rukama odgojitelja ima bezgraničnu moć. S njom djeca vide odgojitelja u novom svjetlu, kao nekoga tko se voli igrati i dijeliti s njima veselje. Ako odgojitelj više voli likovno izražavanje poticat će na izradu lutaka. Ako više voli scenske oblike izražavanja koristit će lutku za pričanje priča i kroz glumu uključivati djecu u komunikaciju.

Iako dijete zna tko stoji iza lutke i pokreće ju, ono što lutka kaže je uvijek ispravno i korektno jer pokreće djetetove emocije i potiče njegova osjetila. Zbog toga se izrečeni sadržaj mora uvijek pomno birati (Kraljević, 2003). S lutkama utječemo na prijateljstvo, toleranciju, druželjubivost, hrabrost, razvoj osobnosti, no lutka istovremeno može poslužiti da samo otpjevamo neku pjesmu ili izrecitiramo lijepi umjetnički tekst i brojalicu. Lutka može provjeriti koliko su djeca upamtila, obavijestiti ih o nečemu važnom, pohvaliti ili savjetovati.

Odgojiteljev posao s lutkom je da uputi, bodri i stvori poticajnu okolinu koja će pobuditi djetetovo djelovanje, inicijativu i autonomiju. Okolina koju stvori mora izazvati dijete da promatra, proučava i istražuje. Odgojitelj može započeti igru ili participirati u igri lutkom tako da se igra sa djecom ili pored njih. On oponaša dječju igru i mijenja određene dijelove. Dijete tada može vidjeti i učiti kako se koristi koja lutka, kako ju ispravno držati, animirati i dati glas. Kada odgojitelj postane publika dječjoj lutkarskoj predstavi može saznati različite aspekte djetetova ponašanja, razmišljanja i emocija. Promatranje očima lutke će kod djece pobuditi spontanost i otkriti razne sposobnosti od govornih do pokretnih. Poštivanjem djetetove potrebe za igrom i nudeći mu lutku obogaćujemo dječje iskustvo. Odgojitelj s lutkom promatra i prati dječju igru te se služi njome za rješavanje prepirki i sukoba. Lutkom predlaže alternativne aktivnosti i pomaže djeci samostalno doći do rješenja. Lutka će prije pomoći u rješavanju nesporazuma nego verbalno upozorenje od samog odgojitelja. Ona olakšava uvid u djetetove probleme te lakše stvara atmosferu suradnje i razumijevanja između djece (Ivon, 2010).

Autori koji proučavaju korištenje lutke u odgojno-obrazovnim procesima nude različite podjele uporabe lutke. Tako Hunt i Renfro (1982) navode svojih šest načina rada s lutkom u radu s djecom: izrada lutaka, spontana igra s lutkom, pripovijedanje s lutkom, razgovor s lutkom, priprema predstave te učenje i poučavanje s lutkom. Korošec (2015) nudi vlastitu podjelu uporabe lutke: a) lutka-ljubimac skupine, b) razumijevanje i učenje određenih kurikulumskih ishoda, c) projektni rad s lutkom, d) poticanje motivacije s lutkom, e) izražavanje osjećaja i doživljaja svijeta i f) od spontane igre do predstave.

Broggini (1995 prema Ivon 2010) navodi kako se lutke koriste u oblicima: a) lutka/skupina (odgojitelj lakše uspostavlja komunikaciju s djecom u svakodnevnim situacijama), b) lutka/sadržaj, c) lutka/područje (lutkom se potiče na učenje i bolje prenošenje znanja), d) lutka/odgojni projekt i f) lutkarske igre sa scenskom lutkom. Svaki oblik može biti kreativan metodički put do ostvarivanja ciljeva te model učenja i ponašanja.

Iako su definicije uporabe lutaka drugačije mogu se uočiti i sličnosti. Svi autori ističu kako je prisutnost lutke važna te kako njezina svrha može biti odgojne, obrazovne ili stvaralačke naravi. Autori navode kako bi se lutka trebala služiti u svrhu poticanja govora i komunikacije, učenja (po mogućnosti pravila ponašanja, higijenskih i radnih navika) i igre. Kroz spontanu igru dijete kreira vlastiti svijet i pronalazi rješenja na određena pitanja i situacije. Prema Delaš i Vukonić-Žunić (2009) igre sa scenskom lutkom uključuju kreiranje lutke, njezinu animaciju, govor lutke i dijalog te stvaranje zvukova, glazbe i scenografije. Izrada lutke će pobuditi dječju likovnost, a igra govorno stvaralaštvo. Dijete koje sudjeluje u kreativnom procesu stvaranja lutkarske predstave kasnije će u životu znati misliti stvaralački, a svoje će ideje moći povezati u timski rad skupine (Ivon, 2010).

Postoje forme igara koje odgojitelj provodi sa lutkama, a to su lutkarska improvizacija, lutkarski igrokaz i lutkarska dramatizacija i adaptacija tekstova. Čak i najjednostavnija lutkarska predstava ima veliki doprinos u radu s djecom jer objedinjuje različite umjetnosti (likovnu i glazbenu umjetnost, literaturu i glumu). Preko lutaka sadržaj priče djeluje snažno i uvjerljivo. Dijete se povezuje s lutkom i intenzivno proživljava sve što i lutka proživljava. Tijekom predstave odgojitelj ili dijete uz pomoć lutke može komunicirati s publikom. Takav oblik komunikacije omogućuje sramežljivom djetetu da se odvaži na komunikaciju (Pokrivka, 1985).

Lutkarska improvizacija je osnovna forma lutkarske igre koju provodi odgojitelj. Tada je vođen svojim kreativnim mogućnostima te potpuno nezanimljiva stvar u njegovim rukama

može postati interesantna i čarobna (Pokrivka, 1985). U radu sa djecom u jaslicama mala lutkarska improvizacija je nešto svakodnevno i unosi toplinu i vedrinu u sobu. S malo starijom djecom mogu se provoditi lutkarski igrokazi. U dječjim igrokazima radnja mora biti jednostavna i ne previše opterećena tekstem. Tekst igrokaza se bira ovisno o dječjem interesu ili lutkama kojima će se izvoditi predstava. “Na lutkarskoj sceni dječjeg vrtića moguće je ostvariti vrlo inventivne i maštovite adaptacije poetskih tekstova, originalno oživljavati likove nekih pjesama“ (Pokrivka, 1985: 46).

Osnovna zadaća suvremenog odgojitelja je da bude kreativan u radu s djecom i da sam bude istraživač. Mora promatrati, bilježiti i organizirati odgojno-obrazovni proces ovisno o potrebama i mogućnostima djece te će to bolje postići uz pomoć lutke (Ivon, 2010).

Županić Benić (2019) tvrdi kako bi svaka soba ili učionica trebala imati kutiju s lutkama kojima bi se djeca mogla slobodno igrati. Također govori kako bi se trebalo omogućiti izrada vlastite lutke i stvaranje predstave za publiku. To se može organizirati tijekom dužeg vremenskog razdoblja u formi projekta. U slučaju korištenja lutaka u poučavanju smatra kako bi se one trebale koristiti samo kada ih djeca žele vidjeti. Ne bi se smjele vaditi svaki put kada se stvori problem u skupini. Pomaže ako su lutke koje poučavaju dio zajednice, znači njihove dobi i prolaze slične probleme kao i djeca.

Osim korištenja lutke u vrtiću dobro je organizirati odlazak u kazališta na profesionalne lutkarske predstave. Naravno može se organizirati da profesionalni lutkari dođu i u vrtić. Kazalište je isto tako svojevrsna igra kojom dijete spoznaje svijet. Kada se organizira odlazak u kazalište ili njihov dolazak u vrtić važno je dobro se pripremiti za taj posjet. Svi moraju na vrijeme biti obaviješteni kako bi se stiglo djecu pripremiti. Kraljević (2003) tvrdi kako se umanju važnost i ljepota samog događaja ako je kazališna lutkarska predstava neplanirano organiziran bez prave najave. Navodi kako iščekivanje predstave budi razgovor među djecom, radost i uzbuđenje. Kada se razgovara o događaju odgojitelj mora pokazati kako ima poštovanje prema samoj umjetnosti. Prije odlaska na predstavu važno je djecu poučiti o pravilnom ponašanju i kulturi kazališta. Objasniti kako se tijekom predstave ne smije glasno pričati i ometati glumce te kako se na kraju posao lutkara nagradi pljeskom. Dok gleda predstavu odgojitelj mora biti model ponašanja, pomno ju pratiti i slobodno pokazati svoje emocije. Onda će i djeca znati kako i sama mogu dati oduška svojim emocijama. Za predstavu se može pripremiti tako da djeci pročita bajku ili slikovnicu koju će ići gledati, objasni pojmove koji su djeci nepoznati i popriča o tome kako djeca misle da će neki prizori biti prikazani na pozornici

(Kraljević, 2003). Nakon predstave dobro je potaknuti djecu da pričaju o svojim doživljajima posjeta. Tako razvijaju govor i osvješčuju pouku predstave. Lijepo je organizirati i susret sa animatorima i njihovim lutkama nakon predstave koji će im moći najbolje opisati sve zanimljivosti kazališta i lutkarske predstave čime će se pobuditi dječja želja prema umjetnosti.

Iščitavanjem literature usustavila sam pregled na koje sve načine lutke pomažu u odgoju i razvoju djece. Kategorije su: a) poticanje kreativnosti, b) poticanje samostalnosti, c) poticanje socijalne kompetencije, d) poticanje emocionalnog razvoja, e) uloga lutke u nošenju s agresijom, strahom i teškim situacijama i f) uloga lutke u razvoju govornog stvaralaštva.

5.1. Poticanje kreativnosti

U igri djeca su slobodna istraživati i otkrivaju nove ideje. Igra odgovara djetetovoj prirodi te je drugačije od bilo koje druge aktivnosti jer proizlazi iz njega samog i njegove unutarnje potrebe. Jedino je tada dijete kreativno. Kroz igru djeca traže raznovrsna rješenja za neki problem te time razvijaju divergentno mišljenje, a ono je osnovna karakteristika kreativnosti (Županić Benić, 2019).

Za razvoj divergentnog mišljenja i kreativnosti bitno je osigurati djeci poticajno okruženje, usmjerenje i podršku. Lutka će potaknuti dijete na izražavanje i probuditi veći interes, što je put prema stvaralaštvu. Može se igrati s jednom ili više lutaka, mijenjati im uloge i stvoriti vlastitu predstavu.

Potrebno je osigurati da djeca sama izrade lutku i da se susretnu sa raznim vrstama materijala koji će ih potaknuti na slaganje, sastavljanje, kombiniranje i rastavljanje. „Poželjno je da dijete samo stvara lutku. Tada je lutka samo njegova, zamišljena u njegovoj mašti, napravljena njegovim rukama, oživljena njegovom energijom i osjećajima. Prigodom takvoga stvaranja i oživljavanja dijete nadilazi sve svoje stvaralačke aktivnosti“ (Majaron, 2002: 30). U izradi se koriste pedagoški oblikovani i neoblikovani materijali poput gline, vune, užeta, papira, drva, žice i razne ambalaže. Djeci su pogotovo drage lutke izrađene od plodina. Šimunov (2008) je s djecom izrađivala lutke od prirodnih materijala karakterističnih za jesen poput lišća i suhih plodova čime je pobudila djecu da izrade što ljepšu lutku. Zadatak im pridonio u razvoju mašte i originalnosti.

Kod djece mlađeg uzrasta stvaralaštvo se potiče igrom prstima na rukama, lutkama iz čarapa i plošnim lutkama. Nakon toga prelazi se na sve složenije lutke. Osim izrade lutke dječju kreativnost stimulira oblikovanje scene, biranje ili stvaranje scensku glazbe, animacija lutke, eksperimentiranje s likovima i glasovima te i smišljanje lutkine priče (Delaš i Vukonić-Žunić,

2009). Prema Šimunov (2008) lutkarski igrokazi su neiscrpan izvor kreativnosti, od gledanja predstave, raspravljanja o njoj, izrade lutke do stvaranja vlastite predstave.

5.2. Poticanje samostalnosti

U vrtiću se velika pozornost pridaje razvoju samostalnosti djece, samostalnom odlučivanju i određivanju vlastitih granica sposobnosti i kompetencija. U tome odrasli, a pogotovo odgojitelji imaju veliku ulogu. Oni moraju imati razumijevanje i poštovanje prema dječjim zamislama, osjećajima i naporima. Prema Ivon (2010) time se razvija djetetova autonomija. Kada dijete osjeti da se na njega poštuje spreman je poštivati misli i osjećaje drugih.

Samostalno izrađena lutka, koja će izgledati i kretati se kako su upravo oni zamislili, pozitivno će djelovati na dječje samopouzdanje. Odgojitelj može lutkom svakodnevno dočekati i pozdravljati svako dijete čime stvara emocionalan odnos i daje do znanje kako je svatko važan te ju koristi kao posrednika u bržoj i lakšoj socijalizaciji. Prema Nenadić-Bilan (2003) samostalnost se najbolje razvija u mješovitim grupama. Tamo starija djeca pomažu mlađoj u razvoju sposobnosti i usvajanju novih pojmova. Mlađu djecu potiču u izboru što raznolikijih lutaka i uče kako njima upravljati i igrati se. Što je samostalnost veća to je dijete više slobodno.

Miljak (1996 prema Ivon, 2010) ističe kako bi se samostalnost trebala poticati u svim dijelovima života i rada djece, pogotovo fizička samostalnost poput odijevanja, obuvanja, pranja ruku, hranjenja te biranja igračkaka i aktivnosti kojom će se baviti. Sve se to može naučiti kroz upute lutke, koju će djeca s većim oduševljenjem poslušati, pošto je to autoritet koji su oni sami izabrali. Lutka je povjerljiv posrednik koji pomaže u samostalno uključivanje djeteta u mnoge socijalne situacije (Ivon, 2019).

5.3. Poticanje socijalne kompetencije

Dolaskom u vrtić dijete susreće novu skupinu djece i mora naučiti kako se s njima odnositi, igrati i prijateljski. Mora naučiti nova pravila poput čekanja na red, dijeljenja stvari i kako se pravilno izraziti ako mu nešto ne valja. Zato je važno razviti njegovu socijalnu kompetenciju.

Socijalna kompetencija se uči od modela iz okoline i interakcije s drugima. Ovisno o tim utjecajima dijete će odlučiti kako reagirati u danim situacijama. Ivon (2010) ističe kako su osnovne vještine koje dijete mora razviti radi bolje socijalizacije vještine slušanja, razgovora, traženja pomoći i pomaganje drugima, postavljanje pitanja, praćenje odgojiteljevih uputa i uključivanje u igru. Te vještine djeca mogu naučiti uz pomoć lutke, koja će im osobno objasniti ili preko predstave i biti primjer. Ivon (2010) također tvrdi kako se lutkom lakše stupi u kontakt

s djecom i olakšava uspostavljanje veza između njih. i može pomoći da bolje izraze osjećaje. Kroz lutku sramežljivo dijete ima mogućnost da se otvori, socijalizira s drugima i sklopi prijateljstva.

Kada dođe do svađe među djecom, lutka je od velike pomoći da smiri situaciju i pomogne pri verbaliziranju ljutnje te shvaćanja razloga ljutnje i kako se pravilno izraziti. Modrić (1999) navodi kako preko lutke dijete dolazi do pravog rješenja i reakcija. Tako će naučiti kako su svađe normalan dio života i da se lako mogu premostiti. Rješavanje konflikta se uvijek može uvesti u lutkarske predstave koje provodi odgojitelj ili sama djeca. Tako će naučiti o prihvatljivim načinima rješavanja sukoba i kompromisu.

Ivon (2010) navodi kako je u istraživanju provedenom u slovenskom školama dokazano kako lutka olakšava djeci izražavanje problema, a što se više igraju njima to su opuštenija, zrelija, razumiju različitosti te imaju pozitivna iskustva u sklapanju prijateljstva. Razvijanjem socijalne kompetencije razvijaju se crte ličnosti djece, a čestom uporabom lutaka u vrtićima rezultira prosocijalnim to jest društveno prihvatljivim ponašanjem.

5.4. Poticanje emocionalnog razvoja

Kad je riječ o učenju, razumijevanju i reguliranju emocija, djeca se ponekad mogu mučiti bez dobre podrške. To može imati razvojne posljedice i utjecati na njihovo socijalno i emocionalno učenje, što dovodi do poteškoća u sklapanju prijateljstva, suočavanju s nasilnicima i više. Jedan od načina da se djeci pomogne u reguliranju emocija je uz korištenje lutaka. Prema mom iskustvu lutke djeci pružaju bezopasan način da istražuju i izraze svoje osjećaje te im pomažu da ih bolje shvate i upravljaju njima.

Djeca uče o velikim emocijama gledajući svoje roditelje i odgojitelje te ih bolje reguliraju nakon što vide kako se odrasli smiruju i suočavaju s njima, što sugerira da bi djeca mogla biti emocionalno fleksibilnija kada vide dobar primjer. Učenje vještina samoregulacije također može pomoći da odrasli ispravno reagiraju na djetetove emocije. Društveni emocionalni razvoj ključan je za djetetovu sposobnost samoregulacije i upravljanja negativnim emocijama, kao i pozitivnim. Važno je započeti što ranije sa učenjem vještina emocionalne regulacije jer što su djeca starija to imaju više poteškoća. Primarne regulacijske strategije koje se razvijaju uključuju traženje pomoći, izbjegavanje, preusmjerenje pažnje, potiskivanje impulsa i rješavanje problema (Brajša Žganec, 2003).

Ponekad se djeca muče kada su u pitanju vještine regulacije emocija. Mogu svoje emocije promatrati kao slabost, pa ih ne dijele s drugima, dok druga djeca možda nemaju riječi

kojima bi izrazila ono što proživljavaju. Igra je zato dobra prilika za djecu da uče o emocijama i eksperimentiraju s njima. Ako želimo potaknuti dijete da izrazi emocije na produktivan, kreativan i pozitivan način, jedan od načina da to odgojitelji učine je uporabom lutaka. Lutkarska igra zabavan je način na koji djeca mogu istražiti snažne emocije i naučiti učinkovite vještine samoregulacije. Prema Šimunov (2008) rad na lutkarskim igrokazima razvija socio-emocionalne potrebe putem kojih se usvajaju pravila ponašanja, prijateljstvo i suradnja. Također navodi kako su svi načini izražavanja bilo to likovno ili glazbeno prikaz su djetetova emocionalnog stanja.

Kako bi pomogle djeci da nauče kako imenovati emocije i upravljati njima, lutke nude novu metodu za istraživanje emocija i razvijanje empatije prema sebi i drugima. Prema mom iskustvu kada se koriste lutke za poučavanje emocija mogu se stvoriti razne priče koje pomažu djeci da nauče o vlastitim osjećajima i osjećajima druge djece. Može se upotrijebiti lutkarska predstava da se pokaže kako izgleda kada se netko osjeća tužno, ljuto ili sretno. Lutke također mogu pomoći u normalizaciji emocija kod djece. Emocije su dio svakodnevnog života, a lutka omogućuje da razgovaramo o njima na siguran način, što može pomoći u smanjenju tjeskobe i stresa oko emocionalnih tema.

Za mlađu djecu, najbolje je s lutkama glumiti jednostavne emocije poput sreće, tuge, ljutnje i straha. Mlađe dijete može smatrati jake emocije uznemirujućima, čak i kada se igra s lutkama. Prema mom iskustvu starija djeca se obično mogu nositi sa složenijim emocijama i mogu biti spremna koristiti lutke za istraživanje društvenih situacija, kao što su prijateljstvo i obiteljski odnosi.

5.5. Uloga lutke u nošenju s agresijom

Ponašanje koje nije prihvatljivo u vrtiću, ali i u društvu je agresivno ponašanje. Ono je dio svakodnevice u svakom vrtiću te se mora znati prepoznati i kontrolirati (Ivon, 2010). Djeca znaju biti agresivna iz mnogih razloga. Može biti kako im nedostaje ljubavi, to je ponašanje koje su naučili od roditelja, žele dokazati svoju muževnost, nisu im postavljene granice ili su razmažena i ne znaju dijeliti pozornost, stvari i ljude. Nasilne igrice i televizijski prikazi također potiču agresiju kod djece. Agresija se najčešće javlja kada se dijete ne zna i ne može nositi sa situacijom.

Hugh-Schnabel (1997 prema Ivon 2010) navodi kako nekada agresija može biti konstruktivna. To se događa kada se koristi kako bi se pomoglo drugima. Važno je naučiti djecu da prepoznaju razlog svoje frustracije i kako ju najbolje izbaciti iz sebe. Bastašić (1990) kaže

kako agresija slabi kada se prepoznaju uzroci i ovlada situacijom i tek se tada dijete može uspješno razvijati.

Kako bi se dijete moglo nositi sa agresijom prvo odgojitelj mora stvoriti mirnu i kreativnu atmosferu. Onda može ponuditi lutku pomoću koje će dijete moći iskazati svoje emocije i učiti kako se pravilno izraziti. Dobro je djeci dati razne mogućnosti da svoju agresiju pretvore u nešto konstruktivno. Mogu im se ponuditi razni materijali za oblikovanje i izradu lutaka i scenografije. Pomaže imati veliku lutku, poput boksačke vreće na kojoj mogu izbaciti svoju agresiju. Bitno je postaviti granicu koje ne ugrožava dijete i potaknuti da agresivnost izrazi na simboličan način preko ili uz pomoć lutke (Bastašić, 1990).

5.6. Uloga lutke u nošenju sa strahom

Strah je primaran osjećaj koji svi osjetimo i od kojeg se osjećamo neugodno i bespomoćno, pogotovo djeca. Svako dijete će drugačije reagirati kada ga je strah. Mogu postati agresivni, rasplakati se, povući se u sebe ili iz situacije.

Prvi strah koji dožive je strah od odvajanja i njega će imati svako dijete prilikom polaska u vrtić (Brajša Žganec, 2003). Kako bi se prevladao taj strah najbolje će pomoći lutka, igračka ili predmet od kuće uz koje je dijete povezano i koje mu je poznato. Prema Bastašiću (1990) djeca nekada mogu osjetiti paniku i strah prilikom potpuno bezopasnih situacija. Navodi kako im se strahovi često javljaju tijekom noći ili dok spavaju kada su prepušteni svojim vlastitim mislima i mašti. Zato znaju imati lutku uz sebe kako bi se osjećali sigurno.

Igra s lutkom je dobra za prevladavanje straha. S njom mogu na trenutak zaboraviti čega se boje ili suočiti se sa strahom. Lutki mogu reći svoje strahove, te njome prikazati što osjećaju i čega ih je strah. Igre sa scenskom lutkom su terapijsko sredstvo jer pomažu djeci da pobjede anksioznost tako da kroz igru ponove neugodnu situaciju i ovladaju njome. Svladavanjem situacija kojih ih je bilo strah, kroz lutku, dijete će dati veliko zadovoljstvo (Bastašić, 1990).

5.7. Uloga lutke u nošenju s teškim situacijama

Djeca se mogu nositi sa raznim situacijama koja ih opterećuju, no teško im je govoriti o njima. Takve situacije mogu biti bolest ili smrt u obitelji, razvod roditelja, nasilje u obitelji ili boravak u bolnici. Kada se djeca nađu u takvim situacijama mogu reagirati na različite načine. Reakcija je najčešće regresivna, no može biti agresivna, u formi depresije, negiranja ili povlačenja.

Lutke im pomažu da se otvore i prozbore o svojim problemima te prikažu kroz igru što proživljavaju. Kroz lutke djeca mogu pokazati odnose u obitelji, ponašanje njezinih članova i kako ono utječe na njega. Onda odgojitelji mogu pravilno reagirati i pomoći, bilo promjenom vlastitog ponašanja ili razgovorom s roditeljima ili stručnom osobom.

Kada dijete završi u bolnici odvojen je od roditelja i svega poznatog, Nalazi se u mjestu gdje je bespomoćan, u kojem nema kontrolu i iz kojeg ne može uskoro otići. Također ga je strah kako će mu se nešto loše dogoditi i kako će ga još više boljeti. Prema Bastašiću (1990) važno je omogućiti igru lutkom tijekom boravka u bolnici. Ona pomaže djetetu prihvatiti situaciju u kojoj se nalazi. Bastašić (1990) također navodi kako pomaže da nakon povratka iz bolnice igrom progovore o onome što su preživjeli. Prema mom iskustvu dobro je izvesti u vrtićima predstave o bolnicama, liječnicima i zubarima kako bismo djecu poučili i smanjili im strahove.

Kod gubitka bliske osobe lutka pomaže djeci da izbace frustracije, promjene stvarnost i sanjare. Izrada lutke i njezino oživljavanje pomaže odmaknuti se od tuge. Tijekom igre djeca će nekada uništavati lutku koja predstavlja smrt i napada ostale lutke. Čarolijama će liječiti ozlijeđene i oživljavati nastradale, no na kraju će doći do prihvaćanja stvarnosti, kako ne mogu svi biti spašeni. Kroz igru dijete uspijeva prihvatiti gubitak koji je doživio. Lutke omogućuju da dijete svoj problem ili gubitak izraze manje bolno, te se postupno suoči s njim. Odgojitelj kroz igru lutkom može utješiti, dati do znanja kako je tu za njega, poučiti i možda savjetovati (Bastašić, 1990).

5.8. Razvoj govornog stvaralaštva

Igranjem lutkom izravno se potiče dijete na govor. Kada se igra lutkom onda se igra riječima, dijete ih ponavlja, mijenja im redoslijed i slaže nove rečenice. Uz lutku se dijete oslobodi. Potaknut je na samostalan govor i lakše verbalno iskazuje svoje osjećaje. Županić BeniĆ (2019) tvrdi kako je lutka važna kod sramežljive djece koja rijetko komuniciraju s drugima. Iza lutke su sigurna i slobodna govoriti ubrzano, usporeno, piskutavo ili nerazumljivo bez osuđivanja. Također ih nije strah ako će pogriješiti u izgovoru neke riječi.

Različitim jezičnim igrama s lutkama radi se na razvoju dječjeg govora. One su dobre za razvoj i bogaćenje jezika. Djeca preko lutke sami pričaju bajke i prepričavaju što su vidjela i doživjela. Izgled lutke ih potiče u stvaranju pogodnog glasa koji joj pripada. U lutkarskoj predstavi samostalno rade na govornim vrijednostima svoga jezika tako da mijenjaju intenzitet glasa, naglasak, intonaciju i visinu glasa (Delaš i Vukonić-Žunić, 2009).

Kod djece mlađe dobi lutka služi kao vrsta oslonca u igri. Ne izražavaju se previše verbalno. Rečenice kojima se izražavaju su kratke i nepravilne, pošto nisu upoznati dovoljno riječi. Misli su im također brže od govornih mogućnosti. Zato se više izražavaju pokretom lutke. Kod djece starije dobi je drugačije. Oni su razvili govor stoga smanjuju motoričke aktivnosti lutke i veću pažnju posvećuju na stvaranje monologa i dijaloga (Pokrivka, 1985).

Prema Županić Benić (2019) govor se dobro razvija putem lutkarskih improvizacija. Ono se sastoji od dijaloga, monologa, pantomime i plesa, a djeca su potaknuta da svoje doživljaje i ideje prenesu u govorni izraz. Kroz monolog djeca eksperimentiraju svojim glasom, otkrivaju govorne mogućnosti i izražavaju svoje želje. Dijalogom, s lutkom i drugom djecom, dijete razmjenjuje i širi svoje znanje i uči kako pravilno voditi razgovor. Navodi kako se djeca koja koriste lutke u improvizacijama lakše se izražavaju pred publikom. Također, kada improvizaciju radi dvoje ili više djece poboljšava im se koncentracija i slušanje drugih, pošto moraju pratiti, reagirati i odgovarati na pitanja onog drugog.

Brèdikytè (2004) je provela istraživanje o ulozi DDL kao metode poticanja dječje verbalne kreativnosti. U njemu je dokazano kako bajka izvedena s lutkama potiče djecu na kreativno samoizražavanje i samostalnu igru. Također potiče djecu na razgovor, pričanje bajki te stvaranje vlastite priče. Kaže kako „Lutka budi maštu, slobodno izražavanje dječjih osjećaja i doživljaja, bogati dječji rječnik, potiče razvoj dječjeg govornog stvaralaštva, te dobru pripremu za različite vrste dječjih dramskih igara“ (Brèdikytè, 2004: 57).

Odgojitelji lutke mogu koristiti za pripovijedanje i čitanje priča čime se potiču predčitačke vještine. Djeca uče strukturu priče, od čega se sve sastoji (početka, sredine i kraja), kako se pravilno drži i čita knjiga i kako se sve rečenice koje su izgovorene mogu zapisati (Ivon, 2020). Odgojitelji lutkom pomažu i potiču stvaranje dijaloga i učenje vokabulara. Kako bismo naučili djecu dobar govor važno je da se odgojitelji i sami pravilno izražavaju i govore točnim i punim rečenicama.

6. ZAKLJUČAK

Od davnih dana pa sve do danas lutka i lutkarstvo imaju veliku ulogu u životu ljudi, a pogotovo djece. Lutka dijete potiče na igru, učenje i proučavanje svijeta i samoga sebe, a scenska lutka ga otvara prema umjetnosti i razvija smisao za dobro, moralno i lijepo. Lutka djeluje na dijete na razne načine. One su prvi predmeti za koje je svako dijete privrženo. S njima zajedno pokušavaju razumjeti svijet oko sebe i izraziti svoje misli i osjećaje. „Igračke i lutke imaju aktivnu ulogu u dječjoj igri, od samih početaka kada malo dijete otkriva svoje okruženje igrajući se, što mu omogućuje pravilan razvoj“ (Županić Benić, 2019:110).

Igra s lutkom pruža djetetu da doživi razne životne situacije i stekne novo iskustvo. Uz lutke djeca imaju mogućnost postati netko drugi, proučiti nove osobnosti i ideje te razviti vlastitu maštu. Igra lutkama je spontan i prirodan čin koji im pruža veliko zadovoljstvo i slobodu. Tijekom igre djeca su najviše angažirana što dovodi do boljih iskustava učenja. Više su otvorena prema učenju kada je u pitanju igra i zabava, a upravo lutke pružaju uzbudljiv pristup uvođenju novih pojmova i ideja. Potiču kreativnu igru i otkrivanje. Lutke mogu biti uzori u ponašanju, pomoći u regulaciji emocija i poboljšati komunikacijske vještine kroz strukturirane igre i situacije. Ona je predmet koji ima raznovrsnu ulogu u vrtiću. To je ujedno motivacijsko sredstvo koliko i predmet koji obogaćuje djetetovu maštu, potiče točan govor, usklađuje pokrete i njeguje osjećaj odgovornosti (Delaš i Vukonić-Žunić, 2009).

Lutka pomaže u razvoju kreativnosti, mašte, govora, socijalne i emocionalne kompetencije te u oporavljanju od raznih teških situacija. Lutkom dijete odlazi u vlastiti mali svijet nad kojim ima kontrolu i lakše se pomiruje sa stvarima u stvarnome svijetu. Djeca će često komunicirati više i s dodatnim samopouzdanjem kada razgovaraju s lutkom, a mašta je slobodna dok se likovi i priče razvijaju kroz dramatičnu igru s lutkom.

Osim običnih lutaka postoje i razne scenske lutke koje su dobre u radu s djecom. To su ručne lutke, štapne lutke, lutke na koncu i stolne lutke. One su zanimljive te razvijaju djetetovu motoriku, a pogotovo finu motoriku. Kazalište predmeta i kazalište sjena su isto izvrsne prilike da djeca budu kreativna i eksperimentiraju. Zabavno im je smišljati izgled lutke i onda izraditi zamišljeno. Sama izrada lutke je dobra kod djece jer se susreću s raznim materijalima, razvijaju motoriku ruke i duboko su koncentrirana u sam proces stvaranja. Nakon toga imaju priliku dati život lutki i sami odgonetnuti kako se kreće, ponaša i glasa.

Odgovitelji se uz pomoć lutke mogu lakše približiti djeci i razviti pozitivan i topao odnos. Lutke u njihovim rukama mogu biti modeli lijepog i prihvatljivog ponašanja, pomagati

i poučavati, a djeca će sa većom radošću i pozornošću slušati ako im govori lutka. Uz prisutnost lutke djeca će biti aktivnija u provođenju aktivnosti. Proučavajući kako se djeca igraju s lutkom, odgojitelji mogu bolje shvatiti kako razmišljaju, što ih zanima i što im se događa u životu. Vodeći djecu na lutkarske predstave upoznaju ih sa kulturom kazališta, glazbom, kostimima i glumom. To im pokreće maštu da stvore vlastitu predstavu služeći se lutkama. Pripremajući lutkarsku predstavu djeca više zajedno surađuju i komuniciraju. Uče kako slušati jedni druge i prenijeti vlastite ideje.

Lutka bi se trebala svakodnevno koristiti u vrtićima i to ne samo u svrhu stvaranja predstave. One imaju veliki utjecaj na razvoj djece, pravilan odgoj i obrazovanje. Pomaže u svladavanju različitih problema i strahova. Lutka nudi razne mogućnosti i odgojiteljima i djeci da budu kreativni te mnoge načine izražavanja i stvaranja.

7. LITERATURA

- Bastašić, Z. (1990). *Lutka ima i srce i pamet*. Zagreb. Školska knjiga.
- Bastašić, Z. (2014). Scenska lutka u psihoterapiji. *Etnološka istraživanja*, (18/19), 19-33.
- Batušić, N. (1991). *Uvod u teatrologiju*. Zagreb. Grafički zavod Hrvatske.
- Brajša Žganec, A. (2003). *Dijete i obitelj – emocionalni i socijalni razvoj*. Zagreb. Naklada Slap.
- Brédikyté, M. (2004). Dijaloška drama s lutkama (DDL) kao metoda poticanja dječje verbalne kreativnosti. U: E. Majaron, L. Kroflin (Ur.) *Lutka...divnog li čuda!* (str. 47-77). Zagreb. MČUK.
- Delaš, B., Vukonić-Žunić, J. (2009). *Lutkarski mediji u školi*. Zagreb. Školska knjiga.
- Hunt, T., Renfro, N. (1982). *Puppetry in Early Childhood Education*. Austin. Nancy Renfro Studios.
- Ivon, H. (2010). *Dijete, odgojitelj i lutka*. Zagreb. Golden marketing - Tehnička knjiga.
- Ivon, H. (2011). Obilježja i mogućnosti dječje lutkarske igre. *Školski vjesnik*. 60(1). 7-24.
- Jurkowski, H. (2005). *Povijest europskog lutkarstva – 1. dio*. Zagreb. Međunarodni centar za usluge u kulturi.
- Jurkowski, H. (2005). *Povijest europskog lutkarstva – 2. dio*. Zagreb. Međunarodni centar za usluge u kulturi.
- Kraljević, A. (2003). *Lutka iz kutka*. Zagreb. Savez društva "Naša djeca".
- Korošec, H. (2015). *Lutka in socialni odnosi v vrtcu*. Ljubljana: Univerza v Ljubljani Pedagoška fakulteta. Doktorska disertacija.
- Korošec, H. (2019). Pedagoški potencijal lutke i njezin utjecaj na društveno ponašanje djece. U: T. Vigato (Ur.) *Lutka je sve, sve je lutka!* (str. 121-140). Zadar. Sveučilište u Zadru, Kazalište lutaka Zadar, UNIMA.
- Kroflin, L. (2020). *Duša u stvari*. Osijek. Ars academia.
- Kroflin, L., Majaron, E. (2004). *Lutka...divnog li čuda!* Zagreb. Međunarodni centar za usluge u kulturi.

- Majaron, E. (2002). Lutka, naša svakodnevna pomoćnica. Ur: *Lutka is vrtca v šolo* (str. 59-65). Univerza v Ljubljani, Pedagoška fakulteta.
- Modrić, N. (1999). *Lutka vodič za razumijevanje ljudskih potreba i rješavanje sukoba*. Zagreb. Vlastita naklada.
- Mrkšić, B. (2006). *Drveni osmijesi*. Zagreb. Međunarodni centar za usluge u kulturi.
- Nenadić-Bilan, D. (2003). Igra u mješovitoj skupini djece, *Zbornik radova Stručnog odjela za izobrazbu učitelja i odgojitelja predškolske djece*, sv. 3. 105-113.
- Pandl, D. i suradnici. (2010). Primijenjena umjetnosti. *Dijete, vrtić, obitelj: Časopis za odgoj i naobrazbu predškolske djece namijenjen stručnjacima i roditeljima*. 16-17(62-63). 40-55.
- Passmore-Godfrey, W. (2005). Accessing the Power of Puppets in Therapeutic and Educational Settings. U: M. Bernier, J. O'Hare (Ur.) *Puppetry in Education and Therapy* (str. 167-176). Bloomington, Indiana. AuthorHouse.
- Perica, B. (2019). Mogućnosti upotrebe lutke u primarnom obrazovanju. U: T. Vigato (Ur.) *Lutka je sve, sve je lutka!* (str. 141-158). Zadar. Sveučilište u Zadru, Kazalište lutaka Zadar, UNIMA.
- Pokrivka, V. (1985). *Dijete i scenska lutka*. Zagreb. Školska knjiga.
- Šimunov, M. (2008). Lutkarski igrokazi nepresušani su izvor dječjeg stvaralaštva. *Metodički obzori: časopis za odgojno-obrazovnu teoriju i praksu*. Vol. 3(2008)2 No. 6. 83-99.
- Varl, B. (1999a). *Moje lutke 1: Lutke na štapu*. Zagreb. Međunarodni centar za usluge u kulturi.
- Varl, B. (1999b). *Moje lutke 2: Lutke na koncu*. Zagreb. Međunarodni centar za usluge u kulturi.
- Varl, B. (2000a). *Moje lutke 3: Ručne lutke - ginjoli*. Zagreb. Međunarodni centar za usluge u kulturi.
- Varl, B. (2000b). *Moje lutke 4: Plošne lutke*. Zagreb. Međunarodni centar za usluge u kulturi.
- Varl, B. (2001a). *Moje lutke 5: Mimičke lutke*. Zagreb. Međunarodni centar za usluge u kulturi.
- Varl, B. (2001b). *Moje lutke 6: Maske*. Zagreb. Međunarodni centar za usluge u kulturi.
- Županić Benić, M. (2019). *Lutkarstvo i dijete*. Zagreb. Leykam international.

IZJAVA

Izjavljujem kako je moj završni rad izvorni rezultat mojeg rada te da se u izradi istoga nisam koristila drugim izvorima osim onih koji su u njemu navedeni.

Ena V.
